

PROSLOV

U Palači Matice hrvatske u Zagrebu 20. veljače 2009. održan je Znanstveni kolokvij u čast 70. rođendana akademika Josipa Bratulića, u organizaciji Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Matice hrvatske. Na kolokvij je pročitano 29 priopćenja: osim nekoliko prigodnih priloga, riječ je bila uglavnom o temama iz područja slavljениkova znanstvenog interesa (filologija srednjeg i ranog novog vijeka, književna i kulturna povijest Istre).¹ Obogaćeni kritičkim aparatom i najčešće sadržajno prošireni ti se referati donose u ovom Zborniku. S obzirom na to da su neki autori bili spriječeni sudjelovati na Kolokvij, broj napisanih priloga, njih ukupno 40, premašio je broj usmenih priopćenja. Najveći njihov dio izvorni su znanstveni radovi, neki – osobito oni koji se izravnije referiraju na opus slavljениka – imaju karakter stručnoga ili preglednog rada, a u nekima se – upravo zbog prigodnoga karaktera ovog zbornika – neizbježno prepleću osobine znanstvenoga i osobnog diskursa. Ovaj je zbornik tako bio i zamišljen: kao reprezentativan svezak radova svečarovih prijatelja, suradnika i najbližih kolega, koji se referiraju na teme kojima se i on sam bavio, na njegov opus, zavičaj, koji slijede strukovno strogu i čestitu, nerijetko i sentimentalnu diskursnu nit. Upravo onoliko koliko je Bratulićev opus raznolik, i po širini tema i po njihovoj obuhvaćenosti različitom znanstvenom aparaturom, takav je i sastav ovdje uključenih radova. Sa svim vrlinama i manama umnogome su to i dosezi suvremene hrvatske filologije.

Vodeći se namjenom ovog počasnog izdanja, poslije niza spomenutih priloga uvrstili smo i bibliografiju slavljениkovih radova, tipološki organiziranu. Bibliografijom su obuhvaćeni svi Bratulićevi znanstveni i pregledni radovi objavljeni do 2009. godine. Stručni pak članci, prilozima na televiziji i radiju, manji intervjui

1 Prigodnim riječima otvaranje Kolokvija popratili su predsjednik Matice hrvatske, Igor Zidić, prodekan Filozofskoga fakulteta, prof. dr. Dalibor Blažina, te organizatori okupljanja, prof. dr. Davor Dukić (uime Katedre za stariju hrvatsku književnost zagrebačkoga Filozofskog fakulteta) i prof. dr. Mateo Žagar (uime Katedre za staroslavenski jezik i hrvatsko glagoljštvo). Omiljenost profesora Bratulića među svojim Istranima iskazana je kratkim i sadržajnim kulturno-umjetničkim programom, u pauzi između dvije sesije izlaganja, u organizaciji i pod vodstvom Elma Cveka, istarskoga nakladnika. Nastupali su KUD »Mate Balota« iz Raklja, skladatelj i kantautor Bruno Krajcar te tenor Zoran Tomaić, Klapa Sveti Petar iz Svetoga Petra u Šumi, pjesnici Daniel Načinović i Evelina Rudan Kapec, a prigodnim su riječima slavljениku čestitali i načelnik rodnog Svetoga Petra u Šumi, Mario Bratulić, podžupan Istarske županije i Poglavarstva, Sergio Bernić, te predstavnica Gradskog poglavarstva Grada Pule, Jasna Jaklin Majetić.

i komentari, razasuti po najraznolikijim hrvatskim, nerijetko posve popularnim publikacijama, nisu u ovom znanstvenom zborniku predloženi u punom sastavu. Pri odabiru tih bibliografskih jedinica vodili smo računa o njihovoj reprezentativnosti na više razina, i s obzirom na teme, sadržaj, mjesto i vrijeme, te namjenu objavljivanja. Posve iscrpna Bratulićeva bibliografija sama bi obuhvaćala stotinjak stranica, pa je tek pitanje vremena kada će se i objaviti u zasebnom, knjiškom obliku.

U ovome uvodnom dijelu Zbornika urednici potpisuju i kratak pregled znanstvenoga životopisa Josipa Bratulića, uz nepretenciozan pokušaj kontekstualiziranja njegova opusa u hrvatskoj filologiji i kulturi posljednjih desetljeća. Ovaj je zahtjevan zadatak ostao tek skica jer ga valja prepustiti i vremenu i znatno većem broju kompetentnih prosuđivača. Priložena bibliografija, kao i popis glavnih radova koji su se bavili Bratulićevim opusom (Damjanović, Fališevac, Bertoša), neka budu tomu glavnim osloncem. Naposljetku, gotovo svaki u ovom zborniku uključen prilog vrednuje neki segment ili cjelinu Bratulićeva djela.

Urednicima ovako opsežnog zbornika u svakom su trenutku bili spremni pomoći potpredsjednici Matice hrvatske akademik Stjepan Damjanović i Stjepan Sučić, te glavna urednica Matice hrvatske Romana Horvat, pa im svima ovom prilikom srdačno zahvaljujemo.

* * *

Malo tko od poštovatelja našeg svečara ne zna da je Josip Bratulić rođen 13. veljače 1939. godine u Svetom Petru u Šumi, samom srcu Istre (»pupku svijeta«, kako bi sam rekao), na graničnoj crti srednje Europe i Mediterana, na međama romanskoga i slavenskog prostora – kako gdjekad i sam podsjeća – neposredno uoči spomendana Svetoga Konstantina Solunskoga. Osnovnu je školu pohađao u rodnome mjestu, a gimnaziju u obližnjem Pazinskome kolegiju, gdje će mu se umnogome zacrtati životni puti. Akademске godine 1958./59. upisao je dvopredmetni studij hrvatskoga ili srpskog jezika i južnoslavenskih književnosti te komparativne književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Diplomirao je 1963. godine. Već na početku druge godine studija započeo je suradnju sa Staroslavenskim institutom »Svetozar Ritig«: u honorarnom angažmanu za *Rječnik crkvenoslavenskog jezika hrvatske redakcije* ekscerpirao je građu. Nakon stjecanja diplome u Institutu je radio kao honorarni asistent, a u prosincu 1964. dobio je ondje stalno radno mjesto. Sljedeće godine upisao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu poslijediplomski studij književnosti. Njegova se sudbina sve čvršće vezivala za Zagreb: oženio se 1964. Verom Mandić, profesoricom etnologije te latinskoga jezika i književnosti, zagrebačkom studenticom, rodnom iz glagoljaških Poljica, s kojom je sljedećih godina rodio četvero djece: Mirnu, Jasnu, Vjerana i Mariju. Dobra je ovo prigoda da istaknemo nezamjenjivost potpore koju u obitelji Bratulić niz desetljeća tako intenzivno pruža gospođa Vera.

Magistarsku titulu Josip je Bratulić stekao u lipnju 1970., obranivši rad »Apokrif o Prekrasnom Josipu u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti«, jedan od najvažnijih prinosa naše filologije u apokrifskoj tematici. Sljedeće je godine izabran u znanstveno zvanje asistenta. Poslije magisterija prijavio je doktorski rad »Istarski razvod kao književni spomenik srednjovjekovne Istre«, pod mentorstvom profesora Milana Ratkovića, koji ga je vodio i pri pisanju magisterija. U listopadu 1975. obranio je doktorat, a već je sljedećeg mjeseca izabran u zvanje znanstvenog suradnika.

Za vrijeme rada u Staroslavenskom institutu Josip je Bratulić u dva navrata, akademske godine 1969./70. i 1974./75., surađivao kao honorarni asistent s Katedrom za stariju hrvatsku književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu. U akademskoj godini 1977./78. promijenio je radno mjesto, iz Staroslavenskog je instituta konačno i u punom angažmanu prešao na Filozofski fakultet, na Katedru za stariju hrvatsku književnost. Na toj drugoj postaji svoje znanstvene karijere ostat će sve do odlaska u mirovinu, 1. listopada 2004. godine. Nastavnički je rad na spomenutoj katedri tadašnjeg Odsjeka za jugoslavenske jezike i književnosti (danas Odsjeka za kroatistiku) Josip Bratulić započeo u suradničkom zvanju znanstvenog asistenta. Napredovanje je išlo uobičajenim tijekom: u svibnju 1978. izabran je u znanstveno-nastavno zvanje docenta, u listopadu 1981. u zvanje izvanrednog, a u lipnju 1987. redovitog profesora, i u tom je zvanju trajno potvrđen 1999. godine. Tijekom čitavog svog nastavničkog rada na Filozofskom fakultetu predavao je i vodio seminare iz hrvatske srednjovjekovne i ranonovovjekovne književnosti. Usto, od 1981. do 1990. studentima svog odsjeka predavao je predmet *Svjetska književnost*, a od 1993. do 1996. i predmet *Hrvatska kultura i civilizacija*. Nakon umirovljenja, 1. listopada 2004., povremeno je vodio izborne kolegije. Profesor Bratulić bio je omiljen među studentima: vješt u govoru i nastupu, sustavan u izlaganju. Svakim svojim predavanjem potvrđivao je – kao što sam često ističe – da je prije svega profesor. Polazeći uvijek od filološke analize teksta, uvjerljivo je i dojmljivo, na temelju svojih širokih općepovijesnih znanja, niza najraznorodnijih pojedinosti, povezivao književnost s drugim segmentima kulture. Njegova bogata erudicija, utemeljena u klasičnom obrazovanju, i raznovrsni kulturološki interesi posebno su dolazili do izražaja na terenskoj nastavi, u gotovo svakogodišnjim obilascima jezičnih i općekulturnih spomenika Istre i Kvarnera. Ti nastavno-stručni izleti, koji su se obično nazivali »Putovima glagoljaša« (iako su obuhvaćali i šire teme – od nacionalne i regionalne povijesti i povijesti umjetnosti, preko povijesti civilizacije do fenomena lokalne gastronomije i enologije, uz redovito kušanje u konobama njegovih rođaka i prijatelja na terenu, oplemenjeni osebujnom toplinom koju je pružao svakom pojedinom sudioniku), mnogim su studentima jugoslavistike/kroatistike ostali u trajnom sjećanju kao jedni od najljepših trenutaka studentskog života.

Josip Bratulić nije bježao ni od organizacijskih i upravljačkih dužnosti u svojoj matičnoj instituciji. Osim sudjelovanja u brojnim stručnim, fakultetskim i

sveučilišnim povjerenstvima te vođenja Katedre za stariju hrvatsku književnost (1991.–1996.), posebno treba istaknuti obnašanje dužnosti dekana u akademskim godinama 1990./91. i 1991./92., dakle u ratno i zasigurno najteže vrijeme Filozofskog fakulteta u njegovoj novijoj povijesti.

Još u vrijeme dok je bio zaposlen u Staroslavenskom institutu Josip je Bratulić započeo suradnju s tadašnjom Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti, i to na projektu *Acta Croatica*, koji je započeo još Stjepan Ivšić, a imao je za cilj izdavanje hrvatskih srednjovjekovnih isprava. Član suradnik Akademijina Razreda za filološke znanosti postao je 1988., deset godina kasnije potvrđen mu je taj status, a u svibnju 2000. postao je redoviti član HAZU.

Pri pisanju o znanstvenom i kulturnom doprinosu Josipa Bratulića svatko će se susresti s osnovnom teškoćom – procjenjivanjem kuda teče granica među tim dvjema razinama intelektualnog djelovanja. Pišemo li samo o onim njegovim bibliografskim jedinicama koje su pomaknule naša pozitivna znanja iz povijesti hrvatske književnosti i kulture, ili su pak iskazala nove interpretacije u skladu s tradicionalnim ili suvremenim znanstvenim stremljenjima, iznevjerit ćemo drugu dimenziju profesionalne »misije« našeg svečara. Iako smo svjesni opasnosti razlučivanja tih dvaju pojmova, valja istaknuti kako Bratulić nije samo fasciniran znanošću, kako ga ne goni samo potreba da otkrije novo, da pronikne u najsitnije detalje nekog problema, nego i da prosvjetli – da bude aktivan dionik onoga o čemu govori, da se sam općini znanjem, da se poigra interpretacijama, i da vještinom verbalnog posredovanja prenese to oduševljenje na svoje slušatelje. Gotovo jednaka strast kojom o segmentima hrvatske kulture i njezinoj cjelini predaje i pred najvišim akademskim plenumima, i pred školarcima ili, naprimjer, pred našim radnicima u inozemstvu (dakako, različitim diskursima), kao i posvećenost likovnosti, suvremenoj pjesničkoj riječi, umjetnosti i umješnosti izradbe knjiga (a priručnim se uvezom – kao što brojni njegovi prijatelji svjedoče – i sam bavi u svom domu), te nenadmašna bibliofilska posvećenost, svjedoče o dubokoj uronjenosti u kulturni život svoje sredine. Jednostavnost, strpljivost i ustrajnost u posredovanju znanja i etičkih vrijednosti, važnost koju tome pridaje, energija koju za to pronalazi (i kada ga mnogo mlađi u tome ne mogu više pratiti), nedostatak ikakve akademske oholosti, vječito prisutno kršćansko nadahnuće, gorljivost zastupanja nacionalne kulturne koncepcije, ali i nebrojeno puta iskazana blagost i otvorenost prema drugosti i različitosti – sve su to osobine koje Bratulića danas, u vremenu po mnogo čemu nesklonom filologiji i tradicionalnijim kulturnim konceptima, čine zapravo nezamjenjivim. Svojim znanstvenim djelom Bratulić je sebi zajamčio čvrstu poziciju u povijesti hrvatske filologije; svojim pak prosvjetiteljskim i uopće javnim djelovanjem opipljivo je pridonio kulturnom stasanju vlastita naroda. Prijatelji pak, kolege i učenici, koji osim pročitanih redaka pamte i zajedničke prohode istarskim krajolicima i duge »formativne« razgovore uz vodnjanski teran, ili ročke fritule, koji u svojim obiteljskim

zbirdama čuvaju pokoji poklonjeni raritet ili uvezanu knjigu, i u svoje su djelo i djelovanje upisali Bratulićev prilog.

Filološki znanstveni prinos Josipa Bratulića mogao bi se dijeliti prema više kriterija. Osnovna bi razdjelnica mogla biti kronološka, jedna od najuobičajenijih u filologiji: stariji zbir tema, kojima je i magistrirao i doktorirao, pripada srednjemu vijeku, a što je znanstvena karijera više protjecala, sve su se više zbrajali radovi posvećeni novovjekovnom književnom stvaralaštvu. Njegovo prvo opsežnije znanstveno djelo »Apokrif o Prekrasnom Josipu u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti« (1972.), kojim je magistrirao, već je otkrilo Bratulićev trajni interes za biblijsko-hagiografske motive, te karakterističan pluralistički pristup, jednostavno nužan kad je posrijedi srednjovjekovni književni korpus: pored tekstoloških razmatranja transponiranja ovog apokrifa kroz europsku književnost (od Efrema Sirkoga do slavenskih književnosti, naposljetku i hrvatske), koncentraciju filološke analize sve je više pomicao – u duhu onodobnih postavki Zagrebačke stilističke škole – prema upućivanju na estetsku vrijednost teksta. Uspoređivao je razrade toga motiva i u srednjovjekovnim i u novovjekovnim zapisima (pored zabilježenih biblijskih tekstova u Brevijaru Vida Omišljanina, Oksfordskom zborniku, u djelu M. Vetranovića, G. Čevapovića, L. Bogašinić), inzistirajući na motrenju cjeline nacionalnoga književnog korpusa. Refleks ove okupacije zasvjedočen je i u radu »Mavro Vetranović između Biblije i apokrifa« (1981.). Od kapitalne važnosti za hrvatsku književnost, njezinu istarsku sastavnicu, i hrvatsku kulturu u cjelini, bila je kritička filološka obrada *Istarskoga razvoda* i njegovo bibliofilsko izdanje (1978., 1992.). Trud starijih istraživača da pokažu i dokažu autentičnost ovog prvorazrednog srednjovjekovnog jezičnog spomenika (sačuvanog u prijepisima iz 16. st.), i s nekim neosporivim književnim vrijednostima, Bratulić je zaokružio svojom temeljitom filološkom analizom tog složenog, po primarnoj namjeni pravnog teksta, vodeći upravo ponajviše računa i o ostalim funkcionalnim razinama: kao što je razvođenje kulturni čin (s oslanjanjem i na praslavenske tradicije), tako je i očekivano da je njegovo bilježenje estetski očučeno. Nakon opsežnoga predgovora, utemeljenog na disertaciji, podastro je cjelovitu transliteraciju (zapravo u kombinaciji s transkripcijom) *Kršanskoga prijepisa* uz koju je – što je osobito vrijedno – na dnu stranice priključio komentare uz pojedine spominjane lokalitete, povijesne osobe i događaje, a na samom kraju izdanja rječnik, indeks osobnih imena, kretika i etnika. Sličnom se metodom poslužio i u izdavanju *Vinodolskoga zakona* (1988.), također pravnoga i književnog teksta, u povodu 700. godišnjice sastavljanja njegova predloška, sačuvanog u rukopisu iz 16. stoljeća, koji je pritom bio i faksimilno priređen. U knjigama *Istarske književne teme* (1987.) i *Izazov zavičaja* (1990.) objedinio je rasprave s glagoljaškim temama, prikazima pojedinih istarskih fresaka, osvrte na istarske protestantske književnike, kao i na književnost na tlu Istre u 19. i 20. stoljeću.

Zapažena je bila i jedna od prvih Bratulićevih rasprava »Najstarija hrvatska poezija i začinjavci« (1970.), gdje je upravo – pozivajući se na očiglednu ritmi-

zaciju tekstova – pledirao za šire poimanje pjesničkog izričaja u srednjemu vijeku. Svojevrsan nastavak načetih propitivanja nastavlja u studiji »O hrvatskoj srednjovjekovnoj poeziji« (1978.), u kojoj je – polazeći iznova od funkcionalnih posebnosti srednjovjekovnog pjesničkog, i uopće književnog izričaja – analizirao njezinu tematsku i motivsku raznovrsnost, te posebnosti metričke organizacije. Iskorač sličnom metodologijom (potragom za književno vrijednim u tekstovima »neknjiževnih« funkcija), no na drugačijem korpusu (hrvatskoj poeziji na latinskome jeziku) učinio je u studiji »Hrvatska srednjovjekovna poezija latinskoga jezičnog izraza« (1984.). U jednoj od svojih najcitiranijih rasprava srednjovjekovne tematike »O čitanju Bašćanske ploče« (1978.) uspio je najuvjerljivije pokazati, na tragu generacijskog promišljanja poetskih funkcija srednjovjekovnih pravnih tekstova, kako ritmiziranje u ovom najvažnijem glagoljskom tekstu hrvatskoga srednjovjekovlja počiva na bizantskoj tradiciji kurzusa.

U knjizi *Sjaj baštine* (1990.) objedinio je te rasprave, dodavši i nekoliko svojih preglednih radova, i iz srednjovjekovnog i novovjekovnog razdoblja. Kroz svaki od njih (obično prigodno sastavljenih, npr. uz kakvu obljetnicu ili predavanje), bili oni o Branimirovu natpisu, začinjancima, crkvenim prikazanjima i sl., provukao je svoju vizuru književnog povjesničara s osobitom osjetljivošću na jezična očuđivanja, zavičajnu osjetljivost, kao i opčinjenost najstarijim slavenskim jezikom i pismima s njihovim nacionalnim inačicama.

U glagoljaški krug tema, koji se ne podudara posve sa srednjovjekovnom epohom, osim rasprave o Bašćanskoj ploči i srednjovjekovnoj poeziji (zabilježenoj i glagoljskim slovima), pripadaju i osvrti na novopronađene glagoljske spomenike i njihove objave u hrvatskim publikacijama. Ovom krugu tema pripada i Bratulićev prijevod *Žitja Konstantina Ćirila i Metoda* (1985., 1992., 1998.) zajedno s još nekim izvorima za proučavanje života i djela prvih slavenskih prosvjetitelja (*Italska legenda, Pogovor slavenskom prijevodu Svetoga pisma, Proglas svetom Evandjelju, Pohvala Ćirilu Filozofu, Pohvalni govor Sv. Ćirilu i Metodiju, Traktat Ćrnorisca Hrabra O pismenima, Azbučna molitva, te hrvatskoglagoljske službe Sv. Ćirilu i Metodiju*). Nakon osnovnih uvodnih informacija o svakom pojedinom izvoru Bratulić je prijevod proveo posve kritički, oslanjajući se i na raspoloživa tumačenja u inačicama na drugim jezicima. U bilješkama na dnu stranice vrijedna su njegova razmišljanja, pa i dvojbe, oko primjerenosti pojedinih prijevodnih rješenja. Iskazao se time kao dobro upućen stručnjak na svom polju (u povijest bizantske civilizacije, liturgiku, simboliku), vješt prevoditelj, s naglašenim osjećajem za nijansiranost jezičnog izraza. Knjiga *Aleja glagoljaša* (1983., 1994.) nije sastavljena samo kao vodič po znamenitoj spomeničkoj Aleji između Roča i Huma, koju je – prema okvirnoj ideji Zvane Črnje – osmislio zajedno s kiparom Želimirom Janešom, naposljetku i autorom većine tamošnjih skulptura. Iscrpnim komentarima, pa i lirskim osvrtima i citatima, protumačena je doslovce suautoriskim rukopisom svaka pojedina postaja, i stavljena u kontekst srednjovjekovne hrvatske, kao slavenske književnosti. Popraćeno i drugim pjesničkim i likovnim

prilozima (posebice onima zavičajno nadahnutima), obogaćeno suvremenim historiografskim i filološkim spoznajama, ovo je izdanje i strukovni priručnik i svojevrsni udžbenik.

Najcitiraniji svezak našeg svečara svakako jest *Leksikon hrvatske glagoljice* (1995.), kratak pregled povijesti glagoljskog pisma i njegova hrvatskog oblika, uključujući širi kulturološki kontekst. Natuknice ne obuhvaćaju samo kratke paleografske opise pojedinih glagoljskih slova (u svim inačicama glagoljice: tzv. obloj, uglatoj i kurzivnoj), nego i temeljne pojmove hrvatskoga glagoljaštva (od pojedinih glagoljicom ispisanih djela i njihovih autora do filološkog okvira – najvažnijih istraživača iz 19. i 20. stoljeća), a sve bogato opremljeno likovnim materijalom.

S obzirom na dugogodišnje bavljenje hrvatskom ranonovovjekovnom književnošću, ne iznenađuje širina Bratulićevih znanstveno-istraživačkih i stručnih interesa: u toj dionici njegova književnohistoriografskog opusa, gdje nacionalni koncept kulture ima prioritet, mjesto su našli pisci i djela svih hrvatskih regija, književnih jezika i podrazdoblja od kraja 15. do početka 19. stoljeća. Ipak, mogu se detektirati neka interesna žarišta po kojima će Bratulić ostati prepoznat u domaćoj filološkoj tradiciji. Najprije, to je istraživački afinitet prema biblijsko-hagiografskim djelima, u kojima se posebno očituje tematski kontinuitet srednjeg i ranog novog vijeka. Taj segment Bratulićeva istraživačkog rada započinje već njegovim magisterijem o starozavjetnom Josipu, a nastavlja se proučavanjem hagiografskih djela M. Marulića, B. Kašića, F. Vrančića, F. Glavinića, N. Bengera, H. Gašparotija te u analizama prijevoda biblijskih tekstova na hrvatski književni jezik. Na tragu sličnih filoloških interesa je i Bratulićevo bavljenje homiletičkom književnošću (M. Divković, I. Belostenec, F. Lastrić, A. della Bella, Đ. Bašić). Sve te ranonovovjekovne tekstove religiozne tematike i neupitne pragmatičke funkcije Bratulić čita kao književna djela u užem smislu: ne zaboravljajući, u dobroj tradiciji pozitivističkog proučavanja, uputiti na lanac izvora/utjecaja, on ipak naglasak stavlja na istraživanje stila i na konkretizaciju poetske funkcije u promatranu tekstu. To traženje »umjetnosti riječi« u starim tekstovima, čak i onda kad je njihova svrha bila reguliranje društvenih praksi koje s modernim poimanjem književnosti nemaju izravnih veza (običajno pravo, liturgija, institucionalna pobožnost), karakteristično je podjednako za Bratulićevo proučavanje srednjovjekovne i ranonovovjekovne književne kulture. U tom je smislu on među povjesničarima starije hrvatske književnosti možda i najdosljednije primjenjivao poetološke postulate Zagrebačke stilističke škole.

I pored spomenute problemsko-tematske širine Bratulićeva književnohistoriografskog interesa, ipak je njegov istraživački impuls došao do većeg izražaja pri rubovima hrvatskog književnog kanona, u iščitavanju djela manje poznatih pisaca. Kad se pak bavio djelima »velikih« pisaca (M. Marulić, M. Vetranić, P. Zoranić, F. K. Frankopan, M. A. Relković), činio je to na sintetski način, upućivanjem na bitne poetološke, stilskeperiodizacijske odlike analiziranih djela (primjerice u razdvajanju dramskih djela dominantno medievalne od djela moderne/

/renesansne poetike u Vetranovićevu opusu u raspravi »Mavro Vetranović između Biblije i apokrifa«). To je još jedan od indikatora Bratulićeva popularizacijskog, demokratičnog odnosa prema filološkoj znanosti. Drugi, još uočljiviji pokazatelj takve Bratulićeve znanstvene misije njegovo je priređivanje tekstova (i pretisaka) starije hrvatske književnosti, uvijek popraćeno instruktivnim uvodima u piščev život, objavljeno djelo i cjelokupan opus (M. Marulić, *Judita*; J. Baraković, *Vila Slovinka*; I. Gundulić, *Suze sina razmetnoga*; F. Glavinić, *Četiri posljednja človika*; J. Habdelić, *Izabrana djela, Dictionar*; P. Ritter Vitezović, *Izbor iz djela, Oživjela Hrvatska*; M. A. Relković, *Satir iliti divji čovik*; A. Kanižlić, *Sveta Rožalija, Izabrana djela*; J. S. Relković, *Kućnik*; M. P. Katančić, *Izabrana djela*; G. Čevapović, *Josip sin Jakoba patrijarke*).

U Bratulićevu se književnopovijesnom radu očituje i stalno istraživačko zanimanje za književnu kulturu preporodnih razdoblja svih hrvatskih regija (pretisci Gajeve *Kratke osnove* i Mažuranićeva spisa *Hervati Magjarom*; rasprave o djelovanju J. Draškovića, I. Mažuranića, J. Kundeka, M. Pavlinovića, I. Despota, J. Dobrile, J. Volčića; tekstovi za kataloge triju izložbi preporodne tematike 1985./86. i 1991.). U ovom kompleksu tema izražena je i njegova okupiranost hrvatskim jezikom, pitanjima njegove standardizacije, s izoštrenom osjetljivošću na njegovu vlastitost.

Premda slovi kao povjesničar starije hrvatske književnosti, ponajprije srednjovjekovne, Bratulić je često priređivao djela i pisao o novijoj hrvatskoj književnosti. Spomenut ćemo samo četiri pisca čija su djela ostavila dubljeg traga i u Bratulićevu opusu: moderni istarski čakavski dijalektalni pjesnik Zvane Črnja, zatim životom i djelom uz Istru također vezani prozaik, kasni realist, Viktor Car Emin, pa Vladimir Nazor (opet s posebnim naglaskom na njegovim vezama s Istrom) te u novije vrijeme Ante Starčević (objavljivanje izbora iz djela i sabranih djela 1995.).

S obzirom na kontinuitet objavljivanja, te sadržaj, opseg i kvalitetu radova, Josipu Bratuliću sigurno pripada epitet najboljeg suvremenog poznavatelja povijesti hrvatske filologije. U ediciji »Pet stoljeća hrvatske književnosti« priredio je uvodne studije i izbor iz opusa M. Rešetara, T. Matića, F. Fanceva, J. Badalića, S. Ježića, J. Ravlića (PSHK 121/1, 1983.) te J. Torbarine (PSHK 122, 1983.). U Akademijinu projektu »Hrvatski književni povjesničari« (pod vodstvom T. Maštrovića), popraćenom nizom znanstvenih skupova i zbornika radova, Bratulić je redoviti suradnik: dosad je objavio priloge o deset hrvatskih filologa (M. Kombol S. Ježić, F. Fancev, T. Matić, A. Haler, B. Vodnik, I. Milčetić, M. Rešetar, V. Jagić i Š. Ljubić). U više je navrata pisao o Vatroslavu Jagiću, svom svojevrsnom filološkom uzoru, kad se ima u vidu širina istraživačkih interesa i raznolikost metoda kojima se pristupa problematici istraživanja.

Posljednjih je godina tu svoju nenadomjestivu kompetenciju, zajedno sa Stjepanom Damjanovićem, odrazio u golemoj trosveščanoj monografiji *Hrvatska pisana kultura*, I–III (VIII.–XVII. st. 2005., XVIII. i XIX. st. 2007., XX. i XXI. st.

2008.). U skladu sa zakonitostima suvremenih medija, autori su inzistirali na slikovnome materijalu, pa su čitatelji dobili priliku – uz niz komentara koji stoje uz fotografije i pregledne tekstove razmještene prije svakog poglavlja – da se s našim najvažnijim knjiškim blagom susretnu i u ovom »predmetnom« obliku.

Iz kruga Bratulićevih, tek uvjetno rečeno, izvanfiloloških interesa, ali uz koje se bez sumnje smije vezati atribut »stručni«, na prvom je mjestu likovnost. Njegovu opčinjenost glagoljskim pismom, poznatom po iznimno skladnim (u osnovi minuskulnim) proporcijama, zasigurno možemo tumačiti i ovakvom osjetljivosti. Najveći dio njegova bavljenja tim kreativnim izrazom posredno je vezan uz filologiju: to se ponajprije odnosi na njegovu glasovitu suradnju sa Želimirom Janešom u realizaciji projekta Aleja glagoljaša. S Janešom je Bratulića vezalo osobno prijateljstvo i likovni afiniteti pa nije neobično da je tom umjetniku Bratulić posvetio najviše tekstova, naposljetku i čitavu monografiju (1992.). U posebnu skupinu uvrštavaju se oni autori koji u svom izrazu pronalaze nadahnuće istarskim zavijačjem, knjigom i – osobito – glagoljskim slovima (npr. M. Pokrivka, E. Kokot, F. Paro, J. Diminić), pa je Bratulićeva refleksija zapravo i očekivana. S knjigom i filologijom vezana je i Bratulićeva ljubav za *ex librise*, očevidna i u obilježavanju knjiga u svojoj glasovitoj biblioteci, u stručno-popularnoj prezentaciji ove teme – člancima, opsežnom monografijom (2007.) i izložbom (2009.). Naposljetku, filologiju i likovnost povezuje i Bratulićev hobi uvezivanja knjiga koje daruje prijateljima, obično i s glagoljskom inačicom naslova na koricama ili hrptu, te odlično poznavanje antikviteta koje pronalazi i prikuplja na sajmovima u nas i u inozemstvu. Afinitet prema likovnoj kreaciji nadišao je, naposljetku, izravne filološke poveznice. Popis izložbenih kataloga u kojima je – i kao autor postava – sastavio popratne tekstove, posebice 80-ih godina prošlog stoljeća u sklopu programa *Zagrebačke slavističke škole (Galerije Međunarodnog slavističkog centra)*, razmjerno je opsežan: Ž. Janeš, Z. Sirotić, Z. Pozaić, B. Vujanović, A. Kinert, E. Kokot, F. Paro, J. Diminić. Josip Bratulić zahvaća dakle život u široku luku: ne samo motrenjem, čitanjem, govorenjem i pisanjem, nego i opipavanjem, mirisanjem, kušanjem (usp. naprimjer radove o vinu, siru). Mnogi, uostalom, u sjećanju čuvaju podarene mirišljave mandarine, jabuke, orahe, kakvu aromatičnu ili ljekovitu biljku, čašicu biske, podsjećanje na zeleni život oko nas i trenutke danas sve rjeđe međusobne posvećenosti.

Nadovezujući se na njegove likovne afinitete, važno je spomenuti i sudjelovanje na velikim, dobro posjećenim izložbama koje su u cijelosti ili značajnim dijelom bile posvećene hrvatskoj jezično-književnoj baštini, a o kojoj je Bratulić pisao popratne tekstove za same izložbe, tj. za njihove kataloge (*Hrvatski narodni preporod, 1790-1848: Hrvatska u doba ilirskog preporoda*, Zagreb 1985./86.; *Pisana riječ u Hrvatskoj*, Zagreb 1985./86.; *Hrvatski narodni preporod u Istri i Dalmaciji*, Split 1991.; *Od svagdana do blagdana: barok u Hrvatskoj [kultura življenja u 17. i 18. stoljeću u Hrvatskoj]*, Zagreb 1993.; *Dva tisućljeća pisane riječi u Istri*, Pula 1994.; *Dalmatinska zagora – nepoznata zemlja*, Zagreb 2007.). Kategoriji »po-

pularizacija znanosti o hrvatskoj jezičnoj i književnoj kulturi« pripadaju i scenariji za televizijske i radijske emisije (npr. *Pisana riječ u Hrvatskoj; Izlazak iz tame Josipa bana Jelačića; Svećenik za narod – Božo Milanović; Isusovci i hrvatski narod; Aleja glagoljaša; Paulini i hrvatski narod; Biblija u kulturi Hrvata; Marija u kulturi hrvatskog naroda; Franjevci i njihov kulturni rad u hrvatskom narodu; Grožnjan grad umjetnosti; Matica hrvatska u hrvatskoj kulturi*), novinski članci o stručnim filološkim temama te brojni intervjui, što je većim dijelom dokumentirano u Bratulićevoj bibliografiji u ovom zborniku.

Na Bratulićevoj brigu za širenjem temeljnih znanja o povijesti hrvatske književne kulture, posebice starije, naslanja se i njegova spremnost za društvenim angažmanom, za žrtvovanjem energije i vremena u poslovima organizacije, planiranja i vođenja znanstvenih i/ili kulturnih institucija. Već smo spomenuli funkciju »ratnog dekana« Filozofskog fakulteta. Ipak, kruna dosadašnje Bratulićeve društvene angažiranosti njegovo je predsjedavanje Maticom hrvatskom od 1996. do 2002. godine. Stručnjak za cjelokupnu hrvatsku jezično-književnu baštinu, ali i poznavatelj i štovatelj europskih, a napose slavenskih književnosti, zaljubljenik u svoj istarski stvarni i duhovni zavičaj, ali i poznavatelj i ljubitelj svakog komadića hrvatskoga kulturnog krajolika, Josip je Bratulić bio zacijelo idealan izbor za prvog čovjeka središnje nacionalne kulturne institucije u tom, kako ga danas vidimo, tranzicijskom vremenu u novijoj povijesti hrvatskog društva.

Vjerujemo da će broj i sastav svih u ovom zborniku objavljenih radova potvrditi koliko profesor Josip Bratulić obilježava desetljeća koja provodi s nama, koliko je veli i raznorodan krug stručnjaka na čije je djelo, i na čije je osobnosti, ostavio golem trag. Kroatist, slavist, filolog i kulturolog, prosvjetitelj, pregalac na mnogim kulturnim i znanstvenim poljima, uporno i duboko upisuje brazdu u mozaik hrvatske kulture, spajajući njezinu budućnost s toliko bogatom prošlosti. A samo on zna koliko mu još odzvanja komentar, kako su Supetarci, kad je njihov Bepo otišao u Zagreb, zauvijek izgubili najnadarenijega mladoga kosca.

Davor Dukić i Mateo Žagar